

REALIZAREA DIMENSIUNILOR EXTERNE ȘI INTERNE ÎN PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA: EVOLUȚIE ȘI ACTUALITATE

Cristina MORARI

Universitatea de Stat din Moldova

Integrarea europeană este un proces complex care se realizează prin intermediul dimensiunilor externe și interne. Dimensiunea externă implică factorul UE și politica de condiționalitate a UE. Dimensiunea internă include europeanizarea, democratizarea și modernizarea. În acest articol autorul analizează realizarea dimensiunilor externe și interne în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: integrare europeană, dimensiune externă, dimensiune internă, Republica Moldova, UE, Acord de Asociere, racordare.

REALIZATION OF EXTERNAL AND INTERNAL DIMENSIONS IN THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: EVOLUTION AND ACTUALITY

European integration process is a complex process and is realized through its external and internal dimensions. External dimension implies EU factor and EU conditionality. Internal dimension consists of europeanization, democratization and modernization. In this article the author analyze the realization of external and internal dimensions in the European integration process of the Republic of Moldova.

Keywords: European integration, external dimension, internal dimension, Republic of Moldova, EU, Association Agreement, adjustment.

Procesul de integrare europeană, fiind unul complex, multiaspectual și de lungă durată, se realizează prin intermediul dimensiunilor sale externe și interne. Dimensiunea externă în procesul de integrare europeană presupune un șir de acțiuni, instrumente, politici și programe utilizate și promovate de către Uniunea Europeană în raport cu statele din mediul său extern, care presupun anumite norme ce trebuie respectate, standarde, criterii pe care statele ne-membre ce doresc să adere la Uniunea Europeană sunt obligate să le îndeplinească. Astfel, drept componente ale dimensiunii externe a procesului de integrare europeană evidențiem, în mare parte, *factorul UE și politica de condiționalitate a UE*. La rândul său, dimensiunea internă se reflectă și se realizează în practică prin intermediul a trei elemente generale (care includ în sine diverse aspecte): *europeanizare, modernizare și democratizare*. Aceste trei elemente, deși sunt independente, cu siguranță se regăsesc într-o corelare strânsă când este vorba despre procesul de integrare europeană, rezultatele fiecăreia determinând pe celelalte, iar în totalitate pregătind țara pentru integrarea europeană.

În cazul Republicii Moldova, procesul de integrare europeană este influențat în mare măsură de realizarea dimensiunii externe. Primul pas al Republicii Moldova în apropierea sa de standardele europene a fost efectuat prin semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare cu UE în 1994, care a intrat în vigoare în anul 1998. Acest document a devenit mecanismul de bază care a reglementat relațiile moldo-comunitare pentru o perioadă de zece ani, dar nu era decât o încercare a UE de a-și coordona relațiile cu noile state independente după destrămarea Uniunii Sovietice. În așa fel, consacrand Republica Moldova în calitate de partener direct al Uniunii Europene, obiectivele acestui document, conform art.1, includeau: - asigurarea unui cadru corespunzător dialogului politic între părți, care ar permite dezvoltarea unor relații politice; - promovarea comerțului și investițiilor, precum și a relațiilor economice armonioase dintre părți, pentru a încuraja astfel dezvoltarea lor economică durabilă; - asigurarea bazei pentru colaborarea în domeniile legislativ, economic, social, financiar și cultural; - susținerea eforturilor Republicii Moldova de consolidare a democrației, de dezvoltare a economiei și de finalizare a tranziției sale la economia de piață [1, p.6].

Prin urmare, în vizorul Acordului au fost plasate domeniile-cheie ale activității statului, și anume: dialogul politic, comerțul, afacerile și investițiile, concurența, protecția proprietății intelectuale, industriale și comerciale, precum și cooperarea în domeniul legislației. De asemenea, au fost puse bazele pentru inițierea și promovarea procesului de armonizare a legislației naționale cu cea comunitară. În vederea monitorizării implementării prevederilor scontate în domeniile politic, economic, juridic, financiar, social și cultural, Acordul de

Parteneriat și Cooperare stipula crearea unei scheme instituționale ierarhizate în trei trepte, și anume: Consiliul de Cooperare Uniunea Europeană – Moldova, Comitetul de Cooperare Uniunea Europeană – Moldova și Comitetul de Cooperare parlamentară Uniunea Europeană – Republica Moldova [2, p.287]. Dacă analizăm implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare, observăm rolul pozitiv pe care acesta l-a jucat în europeanizarea Republicii Moldova, apropierea legislației, instituțiilor guvernamentale de standardele europene, de principiile organizării economiei și vieții sociale.

Pentru facilitarea implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare și pentru realizarea obiectivelor preconizate Republica Moldova beneficia din partea Uniunii Europene de asistență tehnică prin intermediul programului TACIS (Asistență tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente). Acesta avea menirea de a contribui la susținerea reformelor administrative, legislative și instituționale, la asistența pentru dezvoltarea economică și depășirea consecințelor sociale ale perioadei de tranziție [3, p.34]. În general, în perioada anilor 1991-2006 Moldova a obținut prin intermediul programului TACIS în jur de 140 milioane de euro [4, p.25] pentru reformele instituționale și administrative, dezvoltarea economică și ameliorarea consecințelor tranziției.

Totuși, deși s-au înregistrat progrese, Acordul de Parteneriat și Cooperare nu a atins rezultatele scontate. Adevăratul potențial al Acordului în domeniul cooperării economice ce urma să fie materializat prin crearea Zonei de Liber Schimb între Uniunea Europeană și Moldova așa și nu a fost realizat. În plus, Acordul de Parteneriat și Cooperare nu stabilea prioritățile reformelor efectuate, termenele succesiunii și calitatea realizării acestora. Ceea ce înseamnă că realizarea tuturor obiectivelor Acordului era legată în primul rând de dorința și abilitatea proprie a Moldovei de a le implementa [5, p.50]. În general, se poate afirma că această stare de lucruri, când lista de parcurs este oferită de către UE, iar realizarea acesteia depinde de propria inițiativă și doleanță a Republicii Moldova, persistă și la momentul actual.

Respectiva stare de lucruri creată poate fi explicată prin faptul că Republica Moldova nu a știut să-și stabilească clar prioritățile, spre deosebire de Țările Baltice și cele din Europa Centrală și de Est, care au trimis mesaje foarte clare, lipsite de ambiguitate, privind opțiunea lor de integrare europeană.

O altă foaie de parcurs Republica Moldova a primit din partea UE prin intermediul Planului de Acțiuni Republica Moldova–Uniunea Europeană, semnat în anul 2005 pe o perioadă de trei ani în cadrul Politicii Europene de Vecinătate [5, p.52]. Acest document trasa o orientare realistă a Republicii Moldova și, nu în ultimul rând, oferea o oportunitate suplimentară de a ridica la un nivel calitativ nou dialogul politic cu Uniunea Europeană și de a aprofunda cooperarea cu această organizație [6, p.7]. De rând cu cele menționate, totuși, o bună parte din obiectivele Planului de Acțiuni și alinierea Republicii Moldova la standardele europene și la obligațiile politice, asumate în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, nu necesita decât voința politică a autorităților Republicii Moldova [7, p.7]. În așa mod, acest Plan a jucat rolul unui bun instrument al UE de susținere a Republicii Moldova în realizarea reformelor și a devenit nucleul transformărilor interne.

În vederea implementării eficiente a Planului de Acțiuni, Guvernul Republicii Moldova a elaborat *Programul Național de Implementare a Planului de Acțiuni RM-UE* (PNIPA) [8], care stabilea măsurile necesare de a fi întreprinse, instituțiile responsabile și termenele pentru realizarea acestora. Prin urmare, în conformitate cu dispozițiile acestui document, monitorizarea și coordonarea sectorială a implementării Planului de Acțiuni se realiza lunar, trimestrial și semestrial de către ministerele coordonatoare: Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Justiției, Ministerul Economiei și Comerțului, Ministerul Educației, Tineretului și Sportului, Ministerul Transporturilor și Gospodăriei Drumurilor [9, p.69].

Ca rezultat, până în noiembrie 2007 Guvernul RM a dat publicității șapte rapoarte de monitorizare a implementării PAUEM. Pe lângă aceste rapoarte, care acoperă toate domeniile PAUEM, majoritatea instituțiilor guvernamentale au elaborat rapoarte de monitorizare pentru sectoarele lor de competență [10]. În aceste rapoarte anuale ale Guvernului au fost prezentate în ansamblu principalele rezultate înregistrate de către instituțiile responsabile pe fiecare sector al PAUEM, însă, cu părere de rău, nu conțin în textele lor concluzii și recomandări pentru lichidarea deficiențelor și realizarea ulterioară a sarcinilor propuse.

La rândul său, Comisia Europeană a prezentat trei rapoarte de progres al Moldovei privind implementarea PAUEM, și anume: Raportul de progres al Moldovei din 4 decembrie 2006, Raportul de progres al Moldovei din 3 aprilie 2008 și Raportul de progres al Moldovei din 24 aprilie 2009. Având în vedere nerealizarea completă a obiectivelor PAUEM și extinderea termenului de valabilitate a acestuia, din partea Comisiei Europene au urmat Rapoartele de progres al Moldovei din anii 2010-2014 [11]. Fiecare dintre aceste rapoarte oferea opinia UE privind îndeplinirea de către Republica Moldova a angajamentelor asumate în cadrul PAUEM și,

spre deosebire de rapoartele naționale, veneau cu o critică constructivă asupra problemelor întâmpinate, dar și cu unele recomandări.

Prin urmare, în urma propunerilor și recomandărilor europene, precum și a monitorizării interne și externe a procesului de apropiere de standardele europene, PAUEM a produs un anumit efect benefic asupra procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. În așa fel, dialogul politic dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană s-a activizat în perioada de implementare a Planului de Acțiuni și s-a dezvoltat pe mai multe planuri. La începutul acestei perioade, Uniunea Europeană a fost cea care prin comportamentul său a determinat creșterea intensității și calității dialogului ei cu Moldova, manifestându-se prin deschiderea Delegației Comisiei Europene la Chișinău și a Misiunii diplomatice a Moldovei pe lângă Comunitatea Europeană [12, p.21]; desemnarea Reprezentatului Special al Uniunii Europene pentru Moldova; demararea activității Misiunii Uniunii Europene de monitorizare a frontierei la granița moldo-ucraineană; extinderea formatului de negocieri privind conflictul transnistrean prin includerea Uniunii Europene și a SUA în calitate de observatori [13 p.55].

În perioada februarie 2005 - noiembrie 2006, în opinia Comisiei Europene referitor la felul în care Moldova a reușit să-și onoreze angajamentele asumate față de UE prin Planul de Acțiuni RM-UE, printre progresele importante și moderate Raportul menționează: managementul frontierei moldo-ucrainene; cooperarea cu instituțiile financiare internaționale; reducerea sărăciei; reformarea sectorului de cercetare, dezvoltare și inovare (apreciate cu calificativul „progres bun”); obținerea Sistemului generalizat de preferințe plus al UE (GSP+); realizările în domeniul luptei cu crima organizată, inclusiv în combaterea traficului de ființe umane; aderarea Moldovei la Procesul de la Bologna (apreciate cu calificativul „progres”); cooperarea cu UE în anumite probleme de politică externă; îmbunătățirea climatului investițional (apreciate cu calificativul „anumit progres”) etc. [10]. Însă, la capitolul probleme s-a subliniat mai ales: a) implementarea deficitară a strategiilor de reformă; b) libertatea insuficientă a mass-mediei; c) răspândirea largă a corupției și d) imixtiunea Guvernului în sfera afacerilor [10].

Totodată, în sensul conștientizării faptului că Planul de Acțiuni avea termen de funcționalitate până în martie 2008, pe plan intern, într-un mod definitiv și non-negociabil, a fost fixat obiectivul de finalizare a tuturor prevederilor acestui document până la 17 noiembrie 2007 [14]. Prim-ministrul V.Tarlev sublinia atunci că perioada preconizată este foarte importantă pentru Moldova în sensul realizării unui salt calitativ în relațiile cu Uniunea Europeană și îndeplinirii integrale a Planului de Acțiuni [15, p.2]. Însă, starea de lucruri nu se schimbă esențial în următoarea perioadă de evaluare. Astfel, conform celui de-al doilea Raport de progres din aprilie 2008, implementarea reformelor continuă a fi modestă și problemele din prima perioadă continuă să afecteze cursul european al Republicii Moldova. Printre cele mai stringente restanțe au fost constatate: implementarea inadecvată a legislației privind autogovernarea locală; calitatea slabă a sistemului de justiție; prerogative extinse ale procuraturii; imixtiunea politică în activitatea Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției; respectarea insuficientă a drepturilor și libertăților omului, în special libertatea expresiei, a dreptului la confesiune, a dreptului de a nu fi supus torturii; libertatea insuficientă a mass-mediei, în special a audiovizualului public; implementarea deficitară a legislației privind standardele de muncă; existența unui climat de afaceri și investițional puțin transparent și nesigur. Cu toate acestea, după frecvența aparițiilor în Raport, problema majoră a Moldovei rămâne a fi aplicarea deficitară și inconsecventă a legislației deja armonizate și a strategiilor de reformă [16].

Printre cele mai marcante evoluții s-au dovedit a fi: desfășurarea alegerilor conform normelor democratice; acordarea Republicii Moldova a Preferințelor Comerciale Autonome Suplimentare în urma realizării condițiilor europene și obținerii progresului substanțial în îmbunătățirea cadrului instituțional și a procedurilor de control și certificare a originii; intrarea în vigoare a Acordului de facilitare a vizelor și readmitere; pozitiva cooperare cu Misiunea UE de Asistență la Frontieră (EUBAM); promovarea măsurilor de încredere înaintate de partea moldovenească la capitolul conflictul transnistrean [17].

În același timp, UE continuă să susțină eforturile Republicii Moldova în ceea ce privește realizarea transformărilor interne, prin dezvoltarea capacității administrației publice, suportul Guvernului în dezvoltarea și implementarea strategiilor în sectoarele energetic și de transport, reformarea asistenței sociale etc. Mai mult ca atât, asistența financiară oferită de UE Republicii Moldova a crescut substanțial, constituind 40 mil. de euro în anul 2007 în comparație cu 10 mil. de euro oferite în anul 2003 [18].

Aprecierea pozitivă din partea UE a eforturilor țării în mod sigur era îndreptată spre susținerea motivației autorităților moldovenești în menținerea cursului european și în realizarea europenizării țării. Cu toate acestea, a fost luată decizia ca Planul de Acțiuni să fie extins inițial pentru un an de zile și ulterior să se decidă posibilitatea încheierii unui nou acord.

Potrivit studiului efectuat în cadrul Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul,” printre cauzele care au condus la restanțe în implementarea Planului de Acțiuni se enumeră: mizarea excesivă a partenerilor occidentali pe conducerea actuală în procesul de implementare a prevederilor scontate, neglijându-se participarea politică a grupurilor sociale organizate. În al doilea rând, a fost accentuată împotrivirea evidentă a Federației Ruse tendinței de integrare europeană a Republicii Moldova. În al treilea rând, a fost evidențiată dominarea unei mentalități de factură sovietică, care inhibă deschiderea cetățenilor spre idealuri democratice, ca supremația legii, libertatea presei, transparența în procesul politic, afectând capacitatea populației de a deveni una din locomotivele de transformare democratică a țării [19].

Respectiv, pe data de 24 aprilie 2009 a fost prezentat Raportul privind implementarea Politicii Europene de Vecinătate în anul 2008, precum și Raportul de progres al Moldovei. Conform acestuia, Republicii Moldova i-a reușit să semneze Parteneriatul de Mobilitate cu UE, să asigure condițiile necesare pentru implementarea Acordurilor de facilitare a vizelor, intrate în vigoare în 2008 și dobândirea beneficiilor în urma obținerii Preferințelor Comerciale Autonome Suplimentare din partea comunității europene. De asemenea, pe plan intern a fost înregistrat un succes moderat în ceea ce privește guvernarea publică prin adoptarea a două legi importante, cum sunt Legea serviciului public și Legea privind transparența în procesul de luare a deciziilor, precum și îmbunătățirea moderată în domeniul luptei cu corupția. Pentru susținerea proceselor reformatoare din partea UE au fost deschise negocierile privind Tratatul Comunității Energetice, promovarea reformei învățământului prin intermediul programelor TEMPUS și ERASMUS, oferirea asistenței financiare pentru sectorul ocrotirii sănătății etc. Pentru anul 2008 UE a acordat 63.2 mil. de euro în cadrul Instrumentului European pentru Vecinătate [20].

Odată cu venirea la putere a Alianței pentru Integrare Europeană începe și o nouă etapă a procesului de integrare europeană a țării. Republica Moldova este apreciată pentru eforturile depuse în vederea stabilizării situației politice și aplicării reformelor structurale, dar din nou este invitată la o nouă inițiativă a UE, Parteneriatul Estic, care reprezintă în esență o a treia cale – între calitatea de membru și nemembru al UE, care oferă o perioadă de tranziție nedeterminată fără a menționa, însă, o eventuală perspectivă de aderare. În același timp, caracteristica esențială a acestui instrument al UE rezidă în accentul pus pe dimensiunea internă a procesului de integrare europeană, deci pe promovarea transformărilor politico-economice și social-culturale prin adoptarea normelor și valorilor europene. Este vorba despre promovarea europenizării în statele participante. Principalele elemente de noutate ale inițiativei UE, potrivit comunicatului prezentat de către Comisia Europeană, se refereau la introducerea unor noi acorduri de asociere, care să includă acorduri de liber schimb consolidate și globale pentru țările care sunt dispuse și pregătite să-și asume angajamentele pe care le presupune un astfel de acord cu UE; în al doilea rând, integrarea progresivă în economia UE, inclusiv asumarea de angajamente obligatorii din punct de vedere juridic privind apropierea legislativă; în al treilea rând, încheierea „pactelor de mobilitate și securitate” care să faciliteze călătoriile în scopuri legitime către UE, intensificând în același timp eforturile de combatere a corupției, a criminalității organizate și a migrației clandestine. Aceste pacte, care vizau modernizarea sistemelor de azil în vederea asigurării conformității cu standardele UE și stabilirea unor structuri integrate de gestionare a frontierelor etc., aveau ca obiectiv final călătoriile fără viză în toate țările partenere care participă la această cooperare. De asemenea, prin noua abordare, UE pune accent pe dezvoltarea capacității administrative a statelor participante, pe asigurarea securității energetice și pe convergența la politicile UE [21].

Astfel, din mai 2009 Republica Moldova, fiind participantă la inițiativa Parteneriatului Estic, a obținut din partea UE un șir de bonusuri importante, și anume: liberalizarea regimului de vize pentru spațiul comunitar european, semnarea Acordului de Asociere și a Acordului privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre țara noastră și Uniunea Europeană.

Faptul că UE a acordat dreptul de liberă circulație cetățenilor moldoveni deținători ai pașapoartelor biometrice în zona Schenghen a demonstrat realizarea tuturor angajamentelor asumate de către guvernul moldovenesc și reprezintă în esență o dovadă reală, un rezultat tangibil al intercorelării dimensiunilor externe și interne în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. În același timp, autoritățile moldovenești

sunt conștiente de faptul că semnarea Acordului de Asociere și a Acordului privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător nu reprezintă o finalitate, ci doar începutul unei noi perioade, probabil de lungă durată și dificilă, de eforturi considerabile îndreptate spre obținerea statutului de stat candidat.

În acest context, a fost adoptată Agenda de Asociere dintre Republica Moldova și UE, care înlocuiește Planul de Acțiuni Republica Moldova-UE și prevede o listă de priorități pentru lucrul comun care urmează a fi efectuat în perioada 2014-2016, prezentând un bun exemplu al interdependenței dimensiunilor interne și externe ale procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Potrivit documentului, Uniunea Europeană va susține Republica Moldova în realizarea obiectivelor și priorităților stabilite în Agenda de Asociere. UE va face acest lucru prin utilizarea tuturor surselor disponibile de susținere, precum și prin experiență, consultanță, cele mai bune practici și know-how, prin schimbul de informații, prin susținerea dezvoltării capacităților și consolidării instituționale. De asemenea, UE va încuraja și va încerca să coordoneze suportul din partea altor parteneri ai Republicii Moldova [22]. Astfel, Agenda întrunește elemente politice, cum este dialogul politic, statul de drept, reforma pentru consolidarea instituțiilor democratice, independența justiției, respectul pentru drepturile omului, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate, precum și soluționarea pașnică a conflictelor, cooperarea în domeniul justiției, libertății și securității. Agenda prevede și aspecte economice și comerciale, inclusiv o cooperare sectorială în domeniile energetic, transport, ocuparea forței de muncă și protecție socială [22].

Un alt instrument de implementare a Acordului de Asociere este *Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere*, prevăzut pentru perioada anilor 2014-2016. Acesta este elaborat în conformitate cu obiectivele Acordului și include acțiunile ce necesită a fi realizate de către instituțiile responsabile conform fiecărui compartiment, precum și Anexe la Acordul de Asociere, inclusiv la partea privind Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător în termenii indicate și cu specificarea resurselor financiare necesare în acest sens. Versiunea finală a Planului Național de Acțiuni, aprobată în cadrul reuniunii Guvernului din 25 iunie 2014 și revizuită în 2015, include atât propunerile adiționale ale autorităților publice, cât și pe cele ale societății civile. În așa fel, Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană reprezintă instrumentul de bază pentru monitorizarea procesului de integrare europeană în următorii trei ani [23]. Pentru raportarea privind gradul de implementare a Planului a fost creată baza de date www.monitorizare.gov.md destinată doar autorităților publice centrale [24], accesul pentru public fiind astfel limitat. În contextul în care, după cum s-a specificat mai sus, Planul Național de Acțiuni deja a fost revizuit, putem afirma că însuși Acordul de Asociere a fost la timpul său negociat în grabă, iar acest lucru se face simțit acum, la etapa implementării sale.

Totodată, corelarea dimensiunilor externe și interne la acest capitol o urmărim prin prisma controlului extern în realizarea la nivel intern a Acordului de Asociere, care se manifestă prin intermediul unui mecanism instituțional de monitorizare a implementării, dar și de luare a deciziilor asupra aspectelor ce cad sub incidența prevederilor Acordului. În așa fel, a fost creat Consiliul de Asociere, Comitetul de Asociere și Comitetul de Asociere Parlamentar. Toate trei entități sunt formate din reprezentanții structurilor UE și ai Guvernului și Parlamentului Republicii Moldova [25].

Începând cu anul 2015, în urma instabilității politice și economice cu care se confruntă Republica Moldova, UE a demonstrat și capacitatea sa de a aplica condiționalitatea negativă. Astfel, având în vedere dificultățile din sectorul bancar al Republicii Moldova și, în general, din sfera financiară, UE a mers la măsuri dure, utilizând înghețarea finanțării Republicii Moldova, subliniind că doar un program al Fondului Monetar Internațional (FMI) va reprezenta garanția că îngrijorările apărute pot fi ameliorate, iar stabilitatea macrofinanciară asigurată [26].

În același timp, potrivit primului Raport privind implementarea *Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere* prezentat publicului de către MAEIE al Republicii Moldova [27], se constată că, după cum subliniază și experții Institutului de Politici și Reforme Europene (IPRE), din cele 594 de directive și regulamente UE prevăzute de Acordul de Asociere, Republica Moldova a reușit să transpună în legislația națională doar 99, ceea ce reprezintă un indice de aproximativ 17% [28]. Aceste date sunt actualizate în cadrul celui de-al doilea Raport de evaluare a implementării Acordului de Asociere RM-UE, specificându-se că din cele 494 de acțiuni planificate până la sfârșitul anului 2015, la data de 31 octombrie au fost realizate 92 de acțiuni, ceea ce reprezintă un total estimativ de realizări pentru anul 2015 de 19%. Restul acțiunilor fie nu au fost realizate, fie au fost realizate parțial și, respectiv, sunt în proces de implementare [28]. Bineînțeles,

asupra dinamicii de implementare a Acordului de Asociere a influențat instabilitatea politică creată de eșecurile de a forma guvernul Republicii Moldova și protestele populației nemulțumite de situația creată în țară. Situația s-a îmbunătățit moderat odată cu stabilirea Guvernului Filip în ianuarie 2016. Astfel, după cum este arătat în cel de-al treilea Raport privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere Republica Moldova–UE, realizat de către IPRE, Guvernul Republicii Moldova în Raportul său din februarie 2016 privind rezultatele implementării PNAIAA constată o medie de 63% de realizări din totalul angajamentelor fixate pentru perioada 1 septembrie 2014 - 31 decembrie 2015, pe când, potrivit estimărilor IPRE, nivelul de realizare efectivă a angajamentelor până la sfârșitul anului 2015 a fost de doar până la 20% [29]. Totodată, experții IPRE constată gradul total de realizare a PNAIAA până la sfârșitul lunii martie 2016 ca fiind de 23,9%, iar indicele de realizare a măsurilor îndeplinite, în perioada de evaluare până la 31 martie 2016, de 46% [29].

În general, activizarea procesului de implementare a Acordului de Asociere este dictată de presiunile făcute de către UE, care neîncetat optează pentru un guvern legitim, stabilizarea situației, pentru urgentarea reformelor și pentru realizarea angajamentelor asumate. În această privință s-a expus și Consiliul UE adoptând în februarie 2016 *Concluziile privind Republica Moldova* [30], care în esență prezintă un șir de așteptări de la autoritățile moldovenești în vederea stabilizării politice și economice din țară și, în ansamblu, reflectă o nouă condiționalitate a UE. Astfel, Consiliul încurajează Republica Moldova, reafirmând angajamentul de a consolida asocierea politică și integrarea economică dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, dar în același timp într-un mod ferm cere: punerea accelerată în aplicare a programului de asociere, realizarea reformelor ce țin de combaterea corupției, asigurarea independenței justiției, reforma procuraturii, administrației publice și a sectorului financiar-bancar, subliniind în special necesitatea numirii guvernatorului Băncii Naționale, anchetarea cazurilor de fraudă și recuperarea fondurilor deturnate, aducerea celor responsabili în fața justiției, asigurarea unui climat atractiv de afaceri și de investiții, cooperarea cu societatea civilă și cu mass-media independentă privind reformele realizate și cele care urmează a fi desfășurate în cadrul Acordului de Asociere, incluzând ZLSAC, asigurarea libertății mass-mediei și promovarea procesului de soluționare a conflictului transnistrean, ca prioritate-cheie. De asemenea, se subliniază că reluarea plăților de sprijin bugetar ar putea fi avută în vedere odată ce sunt îndeplinite într-un mod transparent condițiile politice, financiare și macroeconomice [30].

În urma condițiilor înaintate de Consiliul UE, dar și recomandărilor oficialilor europeni, Guvernul Republicii Moldova a elaborat și a adoptat *Foaia de parcurs privind agenda de reforme prioritare până la 31 iulie 2016* [31]. Aceasta reprezintă o listă consolidată de măsuri, angajamente și termene de implementare a unui șir de acțiuni prioritare, cum sunt: combaterea corupției, reforma administrației publice, consolidarea transparenței finanțării partidelor și responsabilitatea candidaților aleși, libertatea mass-mediei, reforma în sectorul justiției, reforma serviciului procuraturii, reluarea negocierilor întru semnarea Acordului de Cooperare cu Fondul Monetar Internațional, asigurarea independenței și competențelor de supraveghere ale Băncii Naționale și ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare, asigurarea unei investigații minuțioase și imparțiale privind cazurile de fraudă depistate în 2014 în sistemul bancar, restabilirea unui mediu de afaceri și investițional atractiv și stabil, sporirea transparenței și condițiilor investiționale în sectorul energetic, consolidarea dialogului cu societatea civilă, accelerarea implementării Acordului de Asociere UE-Republica Moldova, inclusiv capitolul cu DCFTA [31]. După cum se poate observa, foaia de parcurs urmărește în principiu îndeplinirea condițiilor înaintate de către UE. Adoptarea acesteia este salutară, dar cât de reală va fi implementarea ei într-un timp atât de scurt rămâne un subiect de reflecție, mai ales că iarăși apare riscul unei simple formalizări a procesului de realizare a acțiunilor preconizate.

Prin urmare, se poate observa un lucru constant și, cu părere de rău, până la momentul actual neschimbător, caracteristic procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Dimensiunea internă a acestuia tinde să fie una formalizată, deseori transformările interne fiind efectuate doar pentru a obține avizul pozitiv al structurilor europene, fapt demonstrat de progresul modest înregistrat în procesele reformatoare cele mai stringente, cum ar fi lupta cu corupția sau reforma justiției. Deseori partea moldovenească acționează din inerție, bazându-se pe inițiativele, propunerile și foile de parcurs ale UE și, ca rezultat, procesul de integrare europeană a țării se realizează foarte încet.

Acest lucru demonstrează că Republica Moldova trebuie să depună eforturi reale în ce privește implementarea reformelor cerute de către Uniunea Europeană, evitând realizarea doar pe hârtie a obiectivelor propuse. Pentru a avansa în procesul de integrare europeană este nevoie de a obține aprobarea structurilor europene,

care deseori indică lipsa unei avansări în realizarea angajamentelor asumate. În acest context se înscrie și riscul de a pierde încrederea cetățenilor Republicii Moldova în cursul european al țării, atât din cauza ineficienței acțiunilor guvernului republicii, cât și din cauza frânării din partea UE de a oferi principala recompensă pentru eforturile depuse – perspectiva de aderare. Totodată, trebuie de spus că recompensele primite din partea UE sunt direct proporționale realizării de către Moldova a reformelor solicitate.

În așa fel, rolul UE are o importanță majoră în realizarea procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Acesta nu se reduce doar la declarații, vizite și întrevederi oficiale. Condiționalitatea UE este pârghia prin care comunitatea europeană controlează nivelul de pregătire a republicii în cursul său european. În același timp, este important ca această condiționalitate să nu piardă din încrederea faptului că va oferi recompensele pe măsură, iar Republica Moldova să fie capabilă să realizeze angajamentele asumate pentru a avansa la următoarea etapă a integrării sale europene. Este necesar ca interdependența dintre dimensiunile interne și externe ale procesului de integrare europeană a Republicii Moldova să fie una armonioasă și să reușească îmbinarea fructuoasă a suportului UE și transformarea internă a țării în conformitate cu cerințele europene.

Referințe:

1. *UE și RM. Acord de Parteneriat și Cooperare, 28 noiembrie, 1994.* Kiev: LEGKO, 2004. 64 p.
2. BELOSTENIUC, A. Integrarea Republicii Moldova în structurile europene: probleme, avantaje și perspective. În: *Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene. Simpozion științific.* Chișinău: Perspectiva, 2000, p.283-297.
3. VATEV, A. Unele aspecte privind asistența Uniunii Europene oferită Moldovei prin intermediul programului TACIS. În: *Legea și Viața*, 2005, nr.9, p.34-37.
4. POPESCU, L. *Optimizarea practicilor și politicilor Republicii Moldova de utilizare constructivă a ofertei asistențiale a Uniunii Europene.* Chișinău: Adept și Expert Grup, 2006. 44 p.
5. CEBAN, V., SACA, V. Republica Moldova și Uniunea Europeană: de la parteneriat la politica de vecinătate. În: *Studii Internaționale. Viziuni din Moldova / Col. red.: Teosa V. [ș.a.].* Chișinău: CEP USM, 2006, nr.1, p.47-57.
6. Europa a devenit mai apropiată!? Interviu acordat de către ministrul Afacerilor Externe al RM, A.Stratan. În: *Profit*, 2004, nr.3, p.7-8.
7. *De la implementarea PAUEM la elaborarea de politici /* Coord. Iulian Frunțașu. Chișinău: Cartier, 2006. 140 p.
8. BUȘCĂNEANU, S. Monitorizarea guvernamentală a implementării Planului de Acțiuni RM-UE. În: *Guvernare și democrație în Moldova*, e-journal, 1-15 octombrie 2006, an.IV, nr.82. [Accesat: 25.10.2008]. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/comments/political/20061015/>
9. MANOLE, D. Planul de Acțiuni RM-UE: esență și funcționalitate. În: *Studii Internaționale. Viziuni din Moldova / Col. red.: Teosa V. [ș.a.].* Chișinău: CEP USM, 2006, p.65-71.
10. *Moldova și UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acțiuni UE-Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008).* Chișinău: ARC, 2008. 180 p.
11. Rapoartele pot fi accesate http://www.eeas.europa.eu/enp/documents/progress-reports/index_en.htm
12. JUC, L. Moldova-UE: actualitate, constatări. În: *Vectorul european al RM și realizarea Planului de Acțiuni.* Conferință Internațională, 17 februarie 2006 / Coord. Ala Mironic. Chișinău: AAP, 2006, p.20-23.
13. GABANYI, A.U. The European Neighbourhood Policy -The Perspective of Moldova. In: *The new Neighbourhood Policy of the European Union. Perspectives from the European Commission, France, Germany, Poland, Ukraine and Moldova.* Germany: Trier, 2006. 72 p.
14. MĂMĂLIGĂ, M. Ședințele săptămânale ale Comisiei naționale pentru integrare europeană – un prim bilanț. În: *Guvernare și democrație în Moldova*, e-journal, 16-30 septembrie 2007, an.V, nr.103. [Accesat: 10.12.2008]. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/comments/political/200709301/>
15. În 2007 trebuie să realizăm un salt calitativ în relațiile cu Uniunea Europeană. În: *Moldova Suverană*, 2007, nr.10, 23 ianuarie.
16. PROHNIȚCHI, E. Planul de Acțiuni a murit. Trăiască Planul! În: *Guvernare și democrație în Moldova*, e-journal, 1-15 aprilie 2008, an.VI, nr.155. [Accesat: 24.10.2011] Disponibil: <http://www.e-democracy.md/comments/political/200804152/>
17. *Raportul Comisiei Europene privind implementarea Politicii Europene de Vecinătate în anul 2007 (Republica Moldova)*, Bruxelles, 3 aprilie, 2008, COM (2008)399. [Accesat: 24.10.2011] Disponibil: <http://www.mfa.md/img/european-integration-documents/Raport399MD.doc>
18. *European Neighbourhood Policy – MOLDOVA/ MEMO/08/212* Brussels, 3 April 2008.
19. MÎNZĂRARI, D. Planul de Acțiuni: restanțe sau eșec total? În: *Discussion Paper*, nr.2, ianuarie 2008. [Accesat: 28.02.2008]. Disponibil: http://www.viitorul.org/public/1051/ro/Discussion_Paper_no.2_IDIS_Ro_Final.pdf
20. European Neighbourhood Policy – The Republic of Moldova. In: *MEMO/09/180* Brussels, 23 April 2009.

21. *Parteneriatul Estic – un nou capitol ambițios în relațiile UE cu partenerii săi răsăriteni*, Bruxelles, 3 decembrie 2008. [Accesat: 03.04.2013] Disponibil: www.europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1858_ro.pdf
22. *Agenda de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova*. [Accesat: 16.11.2014]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Agenda-de-Asociere-RO.pdf>
23. *Implementarea Acordului de Asociere RM-UE*. [Accesat: 16.11.2014] Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/implementarea-aa/>
24. Datele sunt preluate de pe pagina oficială a MAEIE al Republicii Moldova. [Accesat: 20.11.2015]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/rapoarte-aa/>
25. *Acordul de Asociere RM-UE*. [Accesat: 16.11.2014] Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/totul-despre-aa/>
26. *Suportul Bugetar din partea Uniunii Europene pentru Republica Moldova – în așteptarea îndeplinirii anumitor condiții*. [Accesat: 26.08.2015] Disponibil: http://eeas.europa.eu/delegations/moldova/documents/press_corner/press_release_eu_budget_support_2015_07_08_ro.pdf
27. *Raport pentru implementarea Acordului de Asociere RM-UE (01.09.2014-01.09.2015)*. [Accesat: 24.11.2015]. Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/1-an-de-Implementarea-Acordului-de-Asociere-RM-UE.pdf>
28. GROZA, I., RUSU, I., LUTENCO, V. *Al doilea Raport IPRE privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere RM-UE* (august - octombrie 2015). IPRE, 30 noiembrie 2015. [Accesat: 24.11.2015]. Disponibil: <http://ipre.md/portfolio/1394/>
29. GROZA, I., RUSU, I., LUTENCO, V. *Al treilea Raport IPRE privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere RM-UE* (noiembrie 2015 – martie 2016). IPRE, 28 aprilie 2016 [Accesat: 02.05.2016]. Disponibil: <http://ipre.md/portfolio/al-treilea-raport-ipre-privind-monitorizarea-implementarii-acordului-de-asociere-rm-ue-noiembrie-2015-martie-2016/>
30. *Concluziile Consiliului privind Republica Moldova*. Comunicat de presă 15/02/2016. [Accesat: 02.03. 2016] Disponibil: <http://infoeuropa.md/files/concluziile-consiliului-ue-privind-republica-moldova.pdf>
31. *Foaia de parcurs privind Agenda de reforme prioritare (până la 31 iulie 2016)*. [Accesat: 25.04.2016]. Disponibil: <http://infoeuropa.md/files/foaia-de-parcurs-privind-actiunile-prioritare-pentru-implementarea-acordului-de-asociere-rm-ue.pdf>

Notă: Cercetarea a fost realizată în cadrul Proiectului FP7 Marie Curie IRSES.

Prezentat la 15.06.2016